

Raport referencyjny do modułu/przedmiotu:
Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim

Opracował:
dr Robert Pyka

Katowice 2015

UNIWERSYTET ŚLĄSKI w Katowicach
ul. Bankowa 12, 40-007 Katowice
www.us.edu.pl

POLITECHNIKA ŚLĄSKA, Wydział Elektryczny
ul. Bolesława Krzywoustego 2, 44-100 Gliwice
www.elekt.polsl.pl

Wstęp

Pełne zrozumienie koncepcji społeczeństwa prosumenckiego nie jest możliwe bez jego właściwego umieszczenia w obrębie demokracji, a nade wszystko w założeniach społeczeństwa obywatelskiego. Społeczeństwo prosumenckie może być bowiem traktowane jako przeniesienie koncepcji świadomego i aktywnego obywatelstwa na sferę rynku i gospodarki.

Treść merytoryczna

Dysponujący poczuciem podmiotowości politycznej obywatele, to ludzie świadomi swoich potrzeb i interesów, którzy wierzą w możliwość ich obrony i realizacji poprzez podejmowanie indywidualnego, a przede wszystkim zbiorowego działania o różnym stopniu organizacji, dzięki któremu będą w stanie zaspakajać swoje potrzeby samodzielnie lub zabiegać o określone działania i świadczenia ze strony instytucji publicznych. Przenosząc powyższą logikę na grunt społeczeństwa konsumpcyjnego i gospodarki można by powiedzieć, że prosument jest alternatywą dla konsumenta charakteryzującego się biernością, tj. takiego który często w sposób bezrefleksyjny nabywa produkty, w mniejszym lub większym stopniu odpowiadającego jego potrzebom, ulegający programującym jego świadomość zabiegom marketingowym. Przyjęcie postawy prosumenckiej będzie zatem równoznaczne z poczuciem rynkowej podmiotowości konsumenta, który z biernego a czasem wręcz bezkrytycznego nabywcy staje się aktywnym aktorem oddziaływującym nie tylko na popyt, ale także na rynkową podaż. Dzieje się tak wtedy, gdy „upodmiotowieni konsumenci” (prosumenci) po pierwsze aktywnie wyrażają swoje potrzeby, wpływając na kształt rynkowej oferty, ale także wówczas, gdy przyjmują jednocześnie rolę wytwórców samodzielnie wytwarzając potrzebne im dobra. W tym kontekście sektor prosumenckiej gospodarki energetycznej, choć kluczowy w dzisiejszych uwarunkowaniach społecznych, nie jest jedynym obszarem rozwijania postaw prosumenckich.

Znamienny w tym kontekście może być cytat z wypowiedzi Benjamin R. Barber, które w udzielonym w Polsce wywiadzie stwierdził, że: *w Warszawie nie trzeba nikomu przypominać, do czego jest zdolne państwo totalitarne, pragnące unicestwić wolność. Myślę jednak, że nie doceniamy niebezpieczeństwa płynącego z drugiej strony - tego, które tworzą wielkie rynki, wielki biznes - ponieważ rynek funkcjonuje w aurze wolności, działa w aksamitnych rękawiczkach, przy użyciu metod, które z wolnością utożsamiamy. I to do tego stopnia, że w tej części świata są ludzie, którzy uważają, że ponieważ mają wolność robienia zakupów, są demokratami. Ale klienci sklepów to jeszcze nie obywatele - niezależnie od tego, że niektórzy nakłaniają nas do myślenia, iż stając się wydajnymi pracownikami i dobrymi konsumentami, automatycznie stajemy się obywatelami-demokratami. (...) Miejsce mitu wielkiego państwa zajął nowy mit, (...) zrodzony z przekonania, że rynek rozwiąże problemy,*

których rządy nie potrafią rozwiązać. Jednak sam rynek, podobnie jak samo państwo, to za mało; co więcej, rynek stwarza też zagrożenia dla społeczeństwa obywatelskiego.¹

Biorąc powyższe pod uwagę oczywistym staje się, że zrozumienie koncepcji społeczeństwa prosumenckiego, nie jest możliwe bez uprzedniego zrozumienia zasad funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, jako kluczowego elementu demokratycznego państwa prawa i społecznej gospodarki rynkowej. Dlatego treści merytoryczne zajęć będą odnosiły się do następujących zagadnień.

1. Polityka a demokracja – analiza podstawowych pojęć.
2. Podmiotowość polityczna i poczucie sprawstwa, jako fundament społeczeństwa obywatelskiego
3. Przestrzeń publiczna i zbiorowi aktorzy życia publicznego
4. Obywatelstwo – źródła, koncepcje, odmiany
5. Pojęcie społeczeństwa obywatelskiego
6. Organizacje pozarządowe jako podstawa koncepcji demokracji poszerzonej
7. Losy polskich organizacji pozarządowych w okresie PRL oraz po 1989 roku
8. Stowarzyszenie jako podstawowa forma organizacji pozarządowej (rejestracja, organizacja, finansowanie)
9. Poczucie podmiotowości Polaków i ich społeczne zaangażowanie. Prezentacja wyników badań sondażowych.
10. Stan trzeciego sektora w Polsce – analiza danych empirycznych i wyników badań
11. Koncepcja zrównoważonego rozwoju oraz społecznej gospodarki rynkowej na tle działalności organizacji pozarządowych
12. Współczesne wyzwania demokracji przedstawicielskiej (kryzys reprezentacji, niekonwencjonalne formy uczestnictwa, mit biernego obywatela, demokracja partycypacyjna, governance, kontrademokracja)

Opis uzyskanych kompetencji w ramach przedmiotu

Dzięki zdobytej wiedzy na temat podstaw funkcjonowania stowarzyszeń obywateli w demokratycznym państwie prawa oraz ich roli w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, student będzie potrafił określić i zinterpretować rolę organizacji pozarządowych i stowarzyszeń w realizowaniu oraz promowaniu działalności obywatelskiej, w tym postaw właściwych dla społeczeństwa prosumenckiego. W ramach prowadzonych zajęć student uzyska świadomość tego, że w związku z ekspansją rynku i rozlewaniem się jego logiki na sfery dotąd przed nim chronione (utowarowienie i komercjalizacja sfery publicznej), promowanie postaw prosumenckich przyczynia się pośrednio do tworzenia podstaw dojrzałego społeczeństwa obywatelskiego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego.

---

¹ Barber B., R., Globalny Dżin, Gazeta Wyborcza, nr 152, 1-2 lipiec 2000.

Po zrealizowaniu przedmiotu student będzie potrafił analizować i interpretować teksty oraz dane statystyczne dotyczące kondycji współczesnej demokracji ze szczególnym uwzględnieniem danych odnoszących się do aktywności społeczno - obywatelskiej i organizacji pozarządowych. Będzie on ponad to posiadał umiejętność klasyfikowania i oceny działalności organizacji pozarządowych. Będzie także potrafił założyć stowarzyszenie i zaplanować jego działalność.

Udział w zajęciach pozwoli na zdobycie określonych kompetencji społecznych, które obejmować będą między innymi świadomość ważności i znaczenia aktywności w obrębie trzeciego sektora oraz jego rolę w budowie dojrzałej demokratycznie skonsolidowanej kultury obywatelskiej.

Student powinien wykazywać gotowość do funkcjonowania w obrębie organizacji pozarządowych lub instytucji administracyjnych współpracujących z trzecim sektorem. Będzie on dodatkowo przygotowany do propagowania w swoim otoczeniu idei społeczeństwa obywatelskiego, budowania poczucia podmiotowości obywatelskiej oraz mobilizowania społecznego zaangażowania na rzecz innowacyjnych projektów służących rozwojowi społecznemu i ochronie zasobów środowiska naturalnego.

Literatura

Literatura obowiązkowa:

1. Raciborski J.: Obywatelstwo w perspektywie socjologicznej. PWN, Warszawa 2011.
2. Wnuk-Lipiński W.: Socjologia życia publicznego. Warszawa, 2005
3. Rosanvallon P.: Kontrdemokracja: polityka w dobie nieufności, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław, 2011
4. Anna Kunicka A. (red.): Miejsce dla każdego: szkice i opracowania o sektorze pozarządowym w Polsce zebrane w Centrum Informacji dla Organizacji Pozarządowych BORDO. Fundusz Współpracy, Program Phare Dialog Społeczny, Warszawa, 1996.
5. Rymśa M., Makowski G., Dudkiewicz M. (red.): Państwo a trzeci sektor : prawo i instytucje w działaniu. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2007.
6. Olech A. (red.): Dyktat czy uczestnictwo? Diagnoza partycypacji publicznej w Polsce. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2012.
7. Granat M. (red.): Organizacje pozarządowe w Polsce: podstawy prawno-finansowe. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2000.
8. Makowski G., Schimanek T. (red.): Organizacje pozarządowe i władza publiczna : drogi do partnerstwa. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2008.
9. „Trzeci sektor w Polsce stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców w 2012 r.”, Studia I Analizy Statystyczne, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014.

Literatura uzupełniająca:

1. Domański H, Rychard A. (red.): Elementy nowego ładu. Wydaw. IFiS PAN, Warszawa, 1997.
2. Sartori G.: Teoria demokracji. PWN, Warszawa 1998.
3. Crick B.: W obronie polityki, PWN, Warszawa 2004.